

Af
Pastor N. L. Feilbergs Erindringer
og
Sognepræst T. Huulegaards
Afskedsprædiken
i Bryndum — V. Nebel 1799.

Ved *H. P. H. Novrup, Alslev.*

Pastor N. L. Feilberg, der var Præst i Alslev-Hostrup 1834—1838 og i Vester Vedsted 1838—1847, skrev paa sine gamle Dage (fra 1888) en hel Del op fra sit lange og indholdsrige Liv. Af disse Optegnelser kan man faa et Indblik ikke alene i Tiden, men ogsaa i adskillige Hjem. Han var selv Rationalist, da han begyndte som Præst, men ved Guds Aands Bistand blev han en troende og nidkær Præst, der fik et aabent Øje for Kirkens og Menighedens fattige Liv. Da han var en skarp lagttager, er det nok et paalideligt Billede, der tegnes. Ikke alene af hans Breve, men ogsaa af de Ansøgninger og Erklæringer, man har fra hans Haand, faar man Indtryk af, hvor fin en Stilist han har været, hvilket Herredømme han har haft over sin Pen, og hvor let han har haft ved at udtrykke sine Tanker. (Se Fra Ribe Amt, 8. Bind, Side 78).

Pastor Feilberg skriver:

1829, 24. Jan., blev jeg kaldet til Adjunkt ved Frederiksborg lærde Skole. Jeg levede under gode økonomiske For-

hold med en elskværdig Hustru, Moder til to Børn. Hendes Fader gav os fri Bolig og leverede os Brød fra sit Lager i Kastellet ved København, fire Skoledisciple ydede et Bidrag af 680 Rigsdaler til Husholdningen. Naar Forældre og Søkende var i Besøg hos os, kom der fra Fader en Erstatning af 1 Rdl. pr. Dag for Opholdet. Selskabelig Adspredelse fattedes ikke. Som unge Folk var vi overalt velkommen, og to Ungdomsvenner, der var Huslærere i Byen, fuldkommede min Rigdom paa jordiske Goder. Mine Forretninger havde jeg udført upaaklageligt, men uden levende Interesse for Arbejdet og Disciplene. Alligevel gik jeg med en Følelse af Mangel og Savn. Jeg havde ikke fundet det ene fornødne. Jeg kunde ligge under en Bøg i Præstevænget og græde uden at forstaa, hvad der egentlig var i Vejen. Da gik det op for mig, at Livet ikke var et Gæstebud, men Indøvelse i Lydighed og Pligtopfyldelse. Saa gav jeg mig til Løsningen af denne Opgave og arbejdede med Alvor paa at fyldestgøre Lovens Fordringer.

Men ak! Min Vandring blev som op ad et Bjerg. Synskredsen udvidedes bestandig. Pligternes Omfang blev altid større. Det forekom mig umuligt at opfylde dem. Skyldbetyngt fra Fortiden, afmægtig i Nutiden, haabløs for Fremtiden saa jeg ingen Udvej til Fred. Min Tilstand ved Aar 1833 var fuld af Tvivl og Anfægtelse. Hvad om jeg søgte præstelig Virksomhed? Den havde dog tidligere staaet for mig som Livsmaal. Den udvortes Forandring kunde maaske virke en indvortes. Fremmed for den præstelige Virksomhed besluttede jeg at søge Forbindelse med en Præst paa Landet. Forgæves havde jeg allerede indsendt nogle Ansøgninger, ogsaa talt med Ministeren og af hans Ytringer forstaaet, at min Tid snart vilde være forhaanden. Saa bad jeg de lærde Skolers øverste Foresatte om Tilladelse til Permission for ubestemt Tid, hvilket bevilgedes.

Straks gav jeg mig til at studere Arabisk hos Rasch paa

runde Taarn, upraktisk som jeg var, mente jeg, at et Præsteembede gav overflødig Fritid til at studere det gamle Testamente i Grundsproget. Af Ophold hos en Præst blev der ikke noget. Derimod blev jeg syg af Gigt i Luftrørets Forgreninger, gik i russisk Bad og blev kun mere syg. I et Par Maaneder maatte jeg holde mig i Sengen. 24. Jan. 1834 blev jeg kaldet til Sognepræst for Alslev-Hostrup. Sidst i April blev jeg ordineret i Frue Kirke af Biskop P. E. Müller og ankom over Ribe til Alslev, hvor jeg midt i Maj blev indsat af Provst Nees i Varde.

Som Præst havde jeg intet at yde. Troslivet var mig ubekendt som selvoplevet; men det mødte mig fra Menighedens Medlemmer. De syntes ikke tilbøjelige til Kritik, fandt kun, at noget i min Formands Prædiken var for højt for Menigmand. Han var nok Rationalist ligesom jeg. Dog var jeg utilfreds med mit Standpunkt og søgende. I Mynsters Betragtninger saa jeg en Bestræbelse efter at drage de fornufttroende over til Aabenbaringen. De var skreven som for mig, og jeg brugte dem flittig som Grundlag for min Forkyndelse.

Kirkegangen var god, Kirkesangen ligeledes. At jeg blev yndet af Sognets Beboere var tydeligt. Af min Faders Eksempel havde jeg lært i Forretningslivet at møde alle med Velvilje, Høflighed og Forekommenhed, Egenskaber, som næppe var almindelige i hine Bureaukratiets Dage. Alligevel voksede Følelsen af Udygtighed til at være Ordets Forkynder og Sjælesørger. Anfægtelsen steg næsten til Fortvivlelse, saa jeg frygtede Døden og Dommen, overvejede ogsaa, om jeg ikke paa en eller anden Maade kunde unddrage mig gejstlig Virksomhed og slaa ind paa anden Levevej. Til Nabopræsterne kunde jeg ikke betro mig med Haab om Forstaaelse. Saa kom Zeuthen til Grimstrup. Han paavirkede mig i Retning af Tro, som ogsaa Teksten til hans Ordinationsprædiken i Ribe var: »Jeg troede, derfor taledede jeg.« Af ham laante jeg Schleirmachers

Prædikener, af hvilke jeg fik Begreb om den hellige Aand og Kirken. Wexels Andagtsbog faldt mig i Hænderne, og jeg læste hver Morgen i den til Opbyggelse.

I Begyndelsen af Septbr. 1838, da jeg som sædvanlig sad fordybet i Wexels Bog, lød en Røst fraoven højt og tydelig: »Min Søn, vær frimodig, dine Synder ere dig forladne.« En Sten sank fra mit Hjerte, Glæde, Taksigelse, Frimodighed og Haab gennemstrømmede det. »Jeg vil synge om din Styrke, ja jeg vil juble om Miskundhed om Morgenens; thi du var mig en Ophøjelse og en Tilflugt paa min Nøds Dag.« (Sl. 59, 17). Fra den Dag kendte jeg mig som frelst og som Præst, og min Forkyndelse blev levende. Iøvrigt blev jeg snart efter kaldet til Vester Vedsted. Ikke engang min Hustru havde jeg formaaet at meddele min Nødstilstand, ikke heller nu den Aabenbaring, der var bleven mig til Liv og Frelse. Nu kunde jeg tale med Gud derom, og det var mig nok. Adspredelser hjælper ikke mod Sjælesygdom. Jeg plantede i Haven, opdyrkede Mosejord, ombyggede Kostalden. Nogen selskabelig Omgang holdt vi med Provst Nees og Lægen Eschricht i Varde, med Herredsfoged Bruun paa Gjellerupholm og en Toldcontrollør Castenschjold i Hjerting, ogsaa med Vannings Eftermand, Hr. Esmann i Bryndum Præstegaard, kom af og til i Alslev Mølle hos Møller Schack. Min Hustru havde i Frederiksborg faaet Smag paa Selskabslivet. Jeg, som gik i Sjælekvide og fandt det tilmed rigtigere at holde Omgang med Sognets Beboere, lod hende oftere tage alene til Varde og Gjellerupholm for at besøge Eschrichts Hustru og den ugifte Herredsfogeds Søster. Begge disse Herrer, især nok Lægen, tillod sig en nærgaaende Opførsel, hvad hun betroede mig med Bøn om, at jeg ikke oftere vilde føje hende i Udflugter paa egen Haand.

Denne Omstændighed bragte os et godt Skridt frem i aabenhjertig Fortrolighed. Hun var en indesluttet Natur, og det faldt hende svært at udtale sig frit,

I de første 2 Aar lod jeg Forpagteren forblive i Præstegaarden. 1836 havde jeg selv overtaget Avlingen efter Forpagtningens Udløb. Min Svigerfader laante mig 800 Rdl. og min Fader 1000 Rdl. til Indkøb af Kreaturer og Redskaber. En Ko kostede 10 à 15 Rdl., en Hest 40 à 60 Rdl. Om Værdier havde jeg intet Begreb, det samme kan paa visse Omraader siges om Sognefolkene. Jeg havde af Svigerfader faaet et brugt pletteret Sæt Seletøj. Plet ansaas for Sølv. Den ny Præst havde saa mange Penge, at han lod sit Seletøj beslaa med Sølv, hed det sig. Jeg vurderedes til en Mand paa mindst 60.000 Rdl., en Vurdering, der ganske vist forøgede min Anseelse, men ogsaa foranledigede adskillige Henvendelser til mig om Pengelaan. Dog tabte jeg ikke meget. Min Kasse var jo god, da jeg først lidt efter lidt fik Brug for de 1800 Rdl. til Gaardens Overtagelse.

Af Omegnens Præster gjorde jeg Bekendtskab med Vanning i Bryndum, True i Guldager, Hjort i Jerne, Daugaard i Torstrup, Stockholm i Hodde, Zeuthen i Grimstrup, Provst Nees i Varde. Vanning blev forflyttet og afløst af Esmann, Hjort døde i Marts, jeg tog over til Begravelsen og undrede mig over, at de Bønder, som bar Liget, var berusede. Man sagde mig, at sligt var sædvanligt, naar der kun var indbuden til Frokost. Daugaard beundrede jeg, fordi han hævdede sin Fritid fra Kl. 6 til 9 om Morgenen for stadig at kunne undervise sine Børn. Han blev siden Stiftsprovst og efter Tage Müllers Død Biskop. Stockholm var sjæleglad, naar han i Vacancer kunde faa Lov at prædike 4 Gange.

Han indfandt sig af og til paa Kroer som Afholdsprædikant. Han og Daugaard udgav i Forening en Bibelhistorie. Han havde hørt et ugrundet Rygte om, at jeg agtede at overtage en Rolle i et Drama, der paatænktes opført af en Forening i Varde, og skrev en venskabelig Advarsel til mig i den Anledning.

Esmann kom fra Grønland ligesom hans Formand Vanning. Han var fattig og forknytt, men havde en frimodig Hustru. Iøvrigt var han en troende Præstesøn, og hans Søn var særlig oplagt til at studere. Faderen vilde intet høre om at sætte ham i Ribe Skole. Min Mening derom maatte han dog høre, hver Gang vi saas, og jeg fik omsider den Glæde, at Drengen fik Lov at studere. Han blev Præst i Karise.

Da Høyberg i Allerup var død af Apoplexi, bad Enken mig være sin Lavværge, hvad jeg gerne paatog mig, eftersom jeg havde sat mig godt ind i Lovgivning og Praksis angaaende Naadensaaret.

Zeuthen fortalte livlig om sit Ophold paa tyske Universiteter og om sine Rejser, ogsaa i Italien. Med Hertz og H. C. Andersen havde han besøgt Capri og Vesuv. Fra begge Steder vendte H. C. Andersen om paa Halvvejen, men beskrev alligevel den blaa Grotte og Vesuvs Udbrud med glødende Farver.

I Alslev blev der mig meddelt et Par mærkelige Fortællinger om et Par Præster:

1. Mens jeg endnu var Stud. theol. blev en theol. Cand. Petersen kaldet til Præst for Staby og Madum og fandt en tom Plads, hvor Præstegaarden havde staaet. Et Mage-skifte med en Bondegaard blev da foretaget. Sammenhængen i Beretningen om den døde Præstegaard fortalte en Arbejdsmand fra Staby mig saaledes: Jeg skulde konfirmeres — det var nok 1820 eller maaske et Aar før eller senere. Præsten i Staby gav sig ikke af med Konfirmand-Undervisning. Børnene fra Staby gik til Hr. Peder i Vedersø. Paa Hjemvejen krøb vi gennem Vinduesaabningerne i Staby Præstegaards Storstue og dansede der. Præsten havde solgt Vindueskarmene. En Dag overraskede han os, han kom frem fra et tilstødende Kammer i bar Skjorte med en gl. Bøsse og lagde an for at

skyde. Vi fløj hurtig ud af Vinduesaabningerne.

Smaafolk, som vilde bygge, købte nogle Fag Hus af Præstegaarden, andre stjal nogle Fag om Natten. Endelig mødte Amtmand og Provst fra Ringkøbing til Besigtelse. Præsten gik imidlertid »sønderad« og saas aldrig siden. Sognefogeden fik Ordre til at holde Vagt paa Resten af Gaarden. Imidlertid vedblev Plyndringen. Man gav nemlig Vagten Brændevin, og baade Sognefogeden og Præstekonen var drikfældige. Et Par Fag blev dog staaende, deri var der en Alkoveseng, hvori man lagde Præstekonen og Sognefogeden, der begge var berusede, mens de sidste Rester af Præstegaarden bortførtes.

Saaledes fortalte Manden.

Engang jeg i Ullerup havde Besøg af Justitsraad Møhl fra Frederiksborg og fortalte ham denne Historie, sagde han, at denne Præst levede i København, da Møhl var ansat i Finantsernes Expeditionskontor, og at han hvert Aar indfandt sig for at hæve en Understøttelse, der var ham bevilget. Han stillede i en meget tarvelig Dragt med en Kabus til Hovedbeklædning og lignede en Vægter. Møhl nævnede hans Navn, men det har jeg glemt.

2. Om en anden Præst i Bølling eller Borris fortalte en anden Mand, at Hr. Thonbo (Faderen har forfattet en Bibelhistorie), en yngre Mand, havde aldrig Tid til at tale med sine Sognefolk, enten fik han sin Morgen- eller Middagssøvn, eller det var hans Spisetid, eller han studerede.

Jeg kommer derved til at tænke paa de to Slags Præster: de, som havde studeret, og de, som skulde studere. Bonden, som gjorde denne Inddeling, foretrak den første Slags.

En Formiddag mærkede jeg usædvanlig Uro i Byen. Folk var ivrig sysselsatte med at bære noget bort fra Gaardene. Det viste sig at være »Brændevinstøj«. Der

var sket Angivelse til Toldforvalteren i Varde om ulovlig Brændevinsbrænding. Ingen Redskaber fandtes, de var druknede i Aaen. Siden fortalte en Mand mig, at der engang om Aaret fandt en Indsamling Sted af Æg og Smør m. m. til Toldforvalterens Hustru. Hun sørgede da for, at den Vognmand, der blev bestilt til at befordre Toldopsynet, øjeblikkelig afsendte ridende Bud til Byen med Underretning om den truende Fare. Saaledes blev den undgaaet.

En Gaardmand Peder Esbjerg i Alslev havde en Broder i Vilslev, som drev Smuglerforretninger og derved tjente mange Penge. Han kørte Smuglergoods til Kikkenborg Kro, hvor det over en Mil fra Grænsen var i Sikkerhed. Af den idelige Køren var hans Knæ krumme. Han kunde have indtil 70 Mand i Arbejde paa en Nat.

Manufakturvarer afdeltes i Pakker til Værdi af 10 Cour, Daler (16 Rdl.). Naar hver fjerde Pakke gik i Løbet, var endnu intet tabt. Man brugte den Snedighed at fæste Karle, som havde tjent Tolderne, for høj Løn, de var jo kendt med Toldernes Taktik. Forresten brugte Tolderne samme Fremgangsmaade, de lejede øvede Smuglere i deres Tjeneste. Det kunde hænde, at begge Parter kom i Haandgemæng.

Den flinke Degn og Lærer i Hostrup, Stephensen, havde den Svaghed at komme for silde til Kirken. Beboerne gik ikke, før de havde set Degnen begive sig til Kirke med Nøglen. Deraf fulgte, at jeg oftere maatte vente uden for Kirken. Om Sommeren var Tiden for Gudstjenesten Kl. 8 og 11, om Vinteren Kl. 9 og 12. Saa vendte jeg en Søndag og kørte hjem igen. Det hjalp. Siden var Kirken oplukket i rette Tid og Degnen til Stede ved min Ankomst.

Ved Tiendeleveringen bebrejdede jeg en Gaardmand i Hostrup, at han havde holdt Dansegilde Natten mellem

1ste og 2den Pinsedag. Jeg havde set Deltagerne forlade Gaarden, da jeg 2den Pinsedag kørte forbi til Førstetjeneste. Han havde fulgt mit Eksempel, svarede han. Jeg var noget tidligere samme Aar engang taget til Sessionsgilde og ladet Degnen læse en Prædiken i Kirken. »Du faar dog at agte paa mit Ord og jeg vogte mig for at give et slet Eksempel!« Det kan aldrig være rigtigt at indbyde Ungdommen til Dans Natten før en Helligdag.

Værre var det, at jeg anvendte megen Tid og mange Tanker paa Mark og Have, hvorover dog ingen klagede. Et Stykke Mosejord lod jeg afskrælle, rejste Stykkerne i Hobe og afbrændte dem. Der groede smukt Byg. Storstuen belagte jeg med nyt Gulv. Brædderne skaffede Konsul Mathiesen mig fra Norge i fuld Længde. Kostalden var maadelig. Jeg byggede en ny for egen Regning. Min Hustru gav mig dertil 200 Kr. i Dukater, som hun efterhaanden havde faaet i sin Sparebøsse fra Hjemmet. En Del Lætræer købte og afhentede jeg i Letbæk Mølle.

Efter at Gud i sin Naade havde ført mig gennem Anfægtelser til Troen paa Jesus Christus, Guds Søn, aabenbaret i Kød, prædikede jeg et Par Maaneder med Liv og Lyst i Alslev og Hostrup Kirker. En Ansøgning, indsendt i August, foranledigede min Forflyttelse til V. Vedsted midt i Novbr. 1838. Frederik blev foreløbig anbragt hos min fuldtro Ven Degnen Stephensen i Kokspang. Han gik da i sit ottende Aar.

Møller Schack sagde engang: Præsten mener ikke alt, hvad han siger paa Stolen. Hvorledes det? Jo, paa 1ste Pinsedag siger han: Staar op, lader os gaa herfra, dog bliver han og vil, at vi skal tøve, til han har faaet sit Offer. Da jeg med min Hustru første Gang besøgte Alslev Mølle, bemærkede jeg Indskriften over Alkovesengen i

Dagligstuen: »Vel født er vel en Trøst, men bedre vel opdragen, vel gift er Livets Lyst, vel død er hele Sagen.« Min Hustru tog kun lidt Fløde i sin Kaffe, saa spurgte Møllerkonen: »Pas Madamen it aa manne Fløer i æ Kaffe?« Møllerens gamle Moder talte om den forrige Degns Ødselhed. Hver Gang han bragte 3 Skp. Rug til Mølle, skulde den ene Skp. sigtes; det var intet Under, at de blev fattige. Nogle gamle Bønder rystede betænkeligt paa Hovedet af de yngres Ødselhed, de gik nemlig med blaafarvet Vadmel, selv gik de i hvidt Vadmel eller i »Peber og Salt«, d. e. Vadmel af hvidt og sort Uld sammenblandet. Jeg har ogsaa hørt det omtale som Bevis paa Ødselhed at bruge Halvgryn til Grød. Man skulde som Forfædrene blot lade den gule Skal pille af Byg, ellers blev Mølleren rig og Bonden fattig. I V. Vedsted bemærkede gamle Folk, at nu skulde jo de unge have Hestene skoede baade for og bag og Vognhjulene belagte med Jernskinner eller endog med hele Jernringe. I mit Hjem paa Blegdammen var nøgtern Kalvekød min Moders Afsky, i Alslev Gildesmad. Man brugte hvide Natpotter til at bære Suppen om i. De var jo nette nok, men Formen!

V e s t e r V e d s t e d .

Til V. Vedsted kom jeg 23. S. ef. Tr. 1838, holdt Tiltrædelsesprædiken om Skattens Mønt, blev af entlediget Formand Hr. Bang med Hustru og dennes Broderdatter Fr. Bjering venlig modtaget, omhyggelig opvartet og beværtet. Kl. 8 The, Kl. 9 Frokost og Kaffe, Kl. 12 Middag, Kl. 4½ The og Smørrebrød, Kl. 8 Aftensmad, Kl. 10 Kvældsnadver, bestaaende af Vandbakkelser og syltede Blommer. Menigheden mødte Søndag efter Tiltrædelsen med Kjoleoffer*), 1 Specie eller en prøjsisk Daler, 8 Mark

*) Naar en Præst ikke før havde haft Embede, fik han »Kjoleoffer« ved Tiltrædelsen, naar han skulde bære Kjole og Krave. Her er det midlertid givet til en Præst, der kommer i nyt Embede.

Rb. eller en Drittel (31 lybsk Sk.) af hver Gårdmand.

Man lod sig efterhaanden forstaa med, at de havde i 34 Aar savnet Troens Prædiken, nemlig siden Præstens Broder var gaaet af — altsaa i Aaret 1804 —. Evang. krist. Salmebog var bleven dem paalistet. Hjemme brugte de »Brorsons Bog«. Af og til havde de Lejlighed til at høre en Lægprædikant, navnlig Peder Larsen Skræppenborg. Hr. Bang havde advaret mod Tro og anbefalet gode Geringer saasom Flid, Sparsommelighed og andre i det borgerlige Samfund nyttige Dyder. Alligevel gik man efter gammel Sæd og Skik til Kirke og bad der ogsaa for Præsten, at Gud vilde lede ham til Omvendelse og Tro, før han døde. Bang var, saavidt jeg mindes, den yngste af 18 Brødre. Hans Fader, Præst i Sønder Omme? var som Lig udbaaren af 6 Præster, af hvilke 5 var hans Sønner. Selv var Bang for 34 Aar siden ansat som Hjælpepræst for sin 44 Aar ældre Broder i V. Vedsted med Expectance paa Kaldet, som han da ogsaa fik efter Broderens Død. En enkelt Gang mødte han i Kirken efter min Ankomst. Lignelsen om Kristus som Brudgom og Menigheden som Brud bad han mig bruge med stor Forsigtighed, at den ikke skulde fremkalde sanselige Forestillinger. Dyder kom det jo an paa at befordre. Han havde som Tekst til Dimisprædiken faaet Math. 5, 6: »Salige de, som hungrer og tørste efter Retfærdighed; thi de skulle mættes.« Deraf havde han taget sit Æmne: »Dyden eneste Vej til Salighed« — og faaet Karakteren Laudabilis for homiletisk Prøve. Hans Hustru var from og troende, men syntes ingen Anelse at have om sin Ægtefælles afvigende Opfattelse. Han var en saare hensynsfuld Ægtemand. En Særling var Konen i mange Maader. Han læmpede og føjede sig efter hende, og mig forekom det, at de udgjorde et lykkeligt Ægtepar. Børn havde de ikke haft. Konens Broder Carl Bjering fik Ansættelse som Kapellan i Skærbæk hos den sindsforvirrede Præst. Avlskarlen i Skærbæk

havde Fuldmagt til at passe paa den gale Præst. Denne havde dog fundet Lejlighed til at befæste en 6 Alen lang Delle (Brædt) tværs over en Vogn. Derved tænkte han at kunne køre over Diger og Grøfter uden at vælte, men ikke paa de vejfarende. Som han nu havde faaet forspændt og var i Færd med at tage af Sted, kom Avlskarlen løbende over Marken for at faa ham standset i Farten og raabte, at han skulde tøve. Men han skyndte sig af Sted. Saa raabte Karlen i sin Forbitrelse: »Kør da ad Helvede til!« Præsten slog Skrald med Pisken og raabte tilbage: »Jeg kører frank og fri og Helvede forbi.«

Saaledes fortalte samme Karl mig, da han et Aarstid tjente mig som Avlskarl i Alslev Præstegaard.

Md. Bangs Særhed bestod særlig i, at hendes Properhed grænsede til Vanvid. Angst for Støv og Smuds gjorde hendes daglige Liv meget besværligt. Vore Maaltider turde hun ikke dele; navnlig ikke hvad Pigen havde haft under sine Hænder. Gæster indfandt sig aldrig. Vilde Præsten se nogle Venner, indbød han dem til Byens Kro, hvor de beværtedes i et særskilt Værelse af den flinke Krokone Md. Vedsted, en Plejedatter af Præsten i Nørre Fardrup. Præstens eneste Søster var gift med Præstenaboen i Hviding, en underlig Mand. Han havde hørt Tale om Øhlenschläger og Ingemann og spurgte mig, hvilke Prædikener man nuomstunder skulde prædike efter. Denne Hr. Pontoppidan havde været min Herredsbroder før som Sognepræst til Grimstrup og Aarre. I Vakancen efter hans Befordring til Hviding havde jeg nogle Gange forrettet Gudstjenesten i disse Sogne. Jeg kom skrupsulten fra Aarre til Grimstrup og blev af den sparsommelige Præstekone trakteret med Syresuppe til Formad og Spinatbudding til Eftermad, dertil en Flaske Vin, der nok havde gjort Tjeneste adskillige Gange før. Vinen var skænket. Man lod den staa urørt og formodentlig blev den hældt i Flasken igen for at bruges næste Søndag. Gamle Pon-

toppidan døde i Hviding. Enken fik forlænget Naadensaar, og jeg besørgede Tjeneste for hende i mange Uger. Til Gengæld forærede hun mig sin Faders Spadserestok, meget lang med Sølvknap. Man maatte holde den et godt Stykke under Knappen. Jeg har aldrig truffet Mage til den — og den vilde sagtens nu have Værdi som Antikvitet.

Jeg saa engang min Nabopræst i Bryndum, Hr. Vanning, skubbe til Pontoppidan, der stod bag hans Stol ved L'homme-Bordet, og hørte ham sige: »Pas du dig selv, du købte jo din egen Hest.« Siden forklarede Vanning mig Sammenhængen. Pontoppidan var taget til Varde Marked for at sælge een af sine Køreheste og købe en bedre. Salget lykkedes. Pontoppidan gik bort for at spise til Middag. Saa gik han atter til Marked, traf en passende Mage til den solgte, opfikset og knejsende med smukt flettet Manke, adskillige Aar yngre. For 10 Rdl. Courant i Tillæg erhvervede han Hesten. Nu faldt Mørkningen paa, han lod spænde for og kørte hjem. Ved Bommen i Roust kom Bommanden ud med sin Lygte. Kusken sagde da til Præsten: »A men, det er vor gammel Hest!« »Sludder, kør!« I Grimstrup Præstegaard mælede atter Kusken: »Væn a spænder ham først fra, og han søger Stalddøren og sin gamle Baas, saa bliver det nok vort eget Bæst.« Og saaledes var det.

Degnen i V. Vedsted, Hr. Petersen, var velhavende og holdt Ridehest. Han var ugift og havde en ældre Pige fra Fanø til Husholderske. Hun beherskede ham, men ægte hende vilde han ikke. Ogsaa sin gamle Fader havde han i Huset og en Brodersøn, som skulde oplæres til Seminarist. Da Kirsten havde fyldt 50 Aar, ægtede han hende. Han vilde ikke risikere at faa smaa Børn i Huset. Om det gik ligesaa i Seem har jeg ikke erfaret. Menigheden fandt, at Degnen burde gifte sig med den Pige, der i en Aarrække havde holdt Hus for ham. L. Chr. Müller opfordrede ham dertil. »De vil vel ikke forlange, jeg

skal forpligte mig til at føde og klæde hende for Livstid!« var Degnens Svar dengang.

I V. Vedsted havde jeg to mærkelige Præstebesøg. Den ene Præsts Navn mindes jeg ikke. Ansat i Varde-Eggen havde han været auktionsgal og var som sindsforvirret indsat til Bevogtning af Arrestforvareren, havde der forelsket sig i Arrestforvarerens Datter, som han ægtede efter at være udskrevet som helbredet. Siden blev han Præst i Hviding og derefter paa Lolland. Nu var han atter forstyrret i Hovedet. Der gik mange Fortællinger om hans og Konens Bedrifter i Hviding. Den anden hed Bagger. Paa Mandø havde han i sin Tid drukket og gjort Skandale. Mandøboerne vilde saa overmande ham og bringe ham til Bispen i Ribe. Men det var ingen let Sag. Han forsvarede sig længe og mandig. Til sidst søgte han en bedre Forsvarsplads paa Taget ved at krybe op gennem Skorstenen. Mandømændene fik dog fat i hans Ben og bandt dem sammen med Reb, trak ham ned og bandt Hænderne. Saaledes bunden transporteredes han til Bispen, som henviste dem til Physikus Randrup. Saa blev han interneret i Hospitalet. Hans Sag blev undersøgt og afgjort med Afsættelse uden Pension. Lemvig, hans Fødested, maatte modtage ham til Fattigforsørgelse. Det var i Vintertiden han besøgte mig. Forsørgelseskommunen havde faaet ham anbragt paa et Udvandringsskib, der skulde føre Emigranter til Amerika. Skibet strandede i Biscayabugten, blev plyndret af Carlister¹⁾, og Emigranterne vandrede hjem til Fods gennem Frankrig. Fra Hamborg havde saa Bagger mest krøbet paa sine Knæ, indtil han nu tiggende sig frem havde naaet V. Vedsted. Jeg gav

1) Carlister er Navnet paa Tilhængerne af Don Carlos Parti i de spanske Borgerkrige efter 1833, der især holdt til i de nordlige Provinser som Navarra og Biscaya.

ham en Mark og har siden ikke hørt til hans Skæbne. Fordrukken saa han ud dengang.

Til Alslev var jeg kommen søgende det ene fornødne, i V. Vedsted forkyndte jeg glad, hvad jeg havde fundet i Syndernes Forladelse, Kødets Opstandelse og det evige Liv i Christus Jesus, vor Broder og Herre, Menneskenes Søn. I Omgang med min Præstenabo L. Chr. Müller lærte jeg i Daabsbekendelsen at se den som Nøgle til Bibelen og Kærnen af dens Indhold. Menigheden sluttede sig til min Forkyndelse tillige med mange udensogns Tilhørere. Kirkeværgerne foreslog mig at lade kirkesøgende fra andre Sogne betale noget for Adgang til Kirken — et ægte jydsk Forslag, som jeg naturligvis afviste. Ethvert nok saa daarligt Individ saa jeg i Forsoningens Lys. Han eller hun var Genstand for Guds Barmhjertighed og kunde i Morgen være en troende Christen, saaledes som jeg ved Guds Naade var omvendt. Hver opdukkende Stemning af Gnavenhed, Begærlighed, Fremfusenhed, Misundelse o. s. v. strøg jeg øjeblikkelig af Sindet, som man hurtig fjerner en Ørentvist eller Edderkop fra sit Ansigt. Nødig gav jeg mig Søvnen i Vold. Den truede jo med at formindske eller berøve mig den Tilstand af Fred og Fryd, hvori jeg stadig befandt mig i vaagen Tilstand. Jeg bad altid, fuld af ydmyg, taknemmelig Glæde. Kun forekom det mig undertiden, at Ærefrygten savnedes i mit Forhold til Gud, at det var altfor kammeratlig. Saa gik jeg tilbage til mit forrige Levned i ægyptisk Mørke, hvoraf Gud i sin Naade havde udfriet mig, hvor jeg havde interesseret mig for Venskab, Elskov, Videnskab, Kunst, Ære og Velleved uden at have Synd og Naade til Grundvold for Bevidstheden. Det hjalp til daglig Fornyelse af Glæden over Fred og Lys og aandeligt Liv. Bibelen blev min kæreste Læsebog, den forstod jeg som ingensinde før. Jeg tænkte paa at gaa ud som Sendebud til Hed-

ningerne. Jeg fristedes til at bede om Modgang og svære Trængsler for at fornemme Troens Kraft til at sejre over alle Ting, følte dog straks, at det vilde være at friste Gud. Dog — hvor længe var Adam i Paradis? I fire Maanedere varede den syndefri Tilstand, saa kom jeg i Dispyt med min Formand om Lammetiendens Deling, bebrejdede hans Egennytte, hvad man maatte vente af en Rationalist. Dermed var min Egenkærlighed og Dømmesyge løsladt, Paradiset tabt som varig Stemning. Kun Glimt af den tabte Herlighed var tilbage, jeg maatte atter kæmpe og stride mod Synden. Eet beholdt jeg — Erfaringen af det evige Livs Virkelighed med den Tilføjelse, at Gaven skal bevares og erobres paany efter ethvert Syndefald. Der hører en stærk Ryg til at bære gode Dage. Vanen gør lunken og sorgløs. Man faar da mærke, at Giveren kan tage Gaven tilbage, saa den begavede staar fattig, forladt af Livskraften — og af Vorherre. Snart skulde en ny Fristelse melde sig fra en anden Kant, fra det nationale Liv. Det vaagnede her paa Grænsen og tog Fart. En ny Skole i Sønder Fardrup By var paatænkt. En Dag indfandt Ridefoged Riedel sig med en Landmaaler til Forhandling om Sagen med Præsten. Jeg vidste intet om Forretning med Hr. Ridefogeden. Han fremviste Fuldmagt fra Amtmanden i Haderslev. Selv boede han i Toftlund. Jeg var villig til at afstaa nogle Agre af Præstegaardens Jord i Nærheden af S. Fardrup By. Naar de to Herrer talte sammen indbyrdes, talte de Tysk. Det gik mig som et Stik gennem Hjertet. Var Sønderjylland erobret af Tyskere, siden vi havde tysktalende Embedsmænd? Ikke een Beboer i V. Vedsted Sogn forstod dette Sprog. Der fulgte snart Skrivelser fra Amtshuset til Præsten angaaende den projekterede Skolebygning, Jorden, Lærers Løn. Jeg sendte dem alle tilbage med den Bemærkning, at jeg ikke var kaldet som Translatør, tiltroede mig ikke heller Kundskab i Sproget tilstrækkeligt til at for-

tolke rigtigt, vilde ikke forsøge derpaa. Sagen trak ud i Aar og Dag, saa jeg begyndte at ængstes over at være en Hindring for Ungdommens Oplysning. Biskop Tage Müller misbilligede ikke min Opposition, men formaaede intet over for det slesv.-holstenske Kancelli og Regeringen i Slesvig. Omsider kom Sprogreskriptet fra Kongen med Ordre til dansk Administrationssprog til Sogne, hvis Kirke- og Skolesprog var Dansk, og dermed var den Knude løst. Amtmanden fik 800 Rbd. Tillæg for at holde en Assistent, som var det danske Sprog mægtig. En stor Vandflod — vistnok 7. el. 9. Jan. — foranledigede Indsamling til de vandlidte hele Landet over. Ridefogedens Virksomhed ved Fordelingen af Pengene forekom mig mislig, og jeg motiverede min Mening desangaaende i en Artikel i »Dannevirke« under Mærket: En Vesterbo. Hr. Riedel opfordrede den anonyme Indsender til at navngive sig. Jeg meddelte ham mit Navn og Bopæl. Han truede med Embedsfortabelse. Jeg hørte aldrig mere fra ham. Denne Sag og den før omtalte Protest mod tyske Skrivelser førte naturlig til, at 5 Sognefogeder henvendte sig til mig om Valg til Stænderforsamlingen. Jeg var dog ikke valgbar, da jeg ikke var Ejendomsbesidder. Man enedes om at gaa til Hans Kryger i Beftoft. Han var villig, blev valgt i Kredsen, og jeg slap lykkelig for at spille en politisk Rolle. Slesvigholstenerne, Amtsforvalter Krogh, Haderslev, Ridefoged Riedel og Advokaterne var siden fjendtlig stemte imod mig.

Et mærkeligt Besøg fik jeg ved Paasketid 1839 af en engelsk Lord Cleasby¹⁾ fra Yorkshire. Han talte Dansk, kom i Følge med L. Chr. Müller for at se paa Bøndergaarde, Indretninger, Skikke m. m., arbejdede paa en islandsk-dansk-engelsk Ordbog, interesserede sig for »sine

¹⁾ Rickard Cleasby, 1797—1847, var Filolog. Hans Arbejde med Ordbogen fuldendtes af Islænderen Gudbr. Vigfusson.

Forfædre«, som han kaldte de Danske, raadede til at etablere et dansk Blad, vilde paa denne sin anden Rejse i Danmark opholde sig længere Tid i Landet. Han døde et halvt Aars Tid efter af Tyfus paa Frederiks Hospital.

Snart kom »Danevirke« i Gang, den slesvigske Forening, alt ved Etatsraad Flors Initiativ. Vi samlede Penge til Oprettelse af en Højskole i Rødding. Laurids Skov holdt agitatoriske Møder for den danske Sag. I Haderslev Mølle (hos Schrøder) holdt vi Møde. Der gik P. H. Lorentzens Drikkehorn rundt, og hver af os holdt Tale og gjorde Løfter om Kamp og Bedrifter, vi tænkte at udføre. Hagen, Hertel og jeg var de eneste Præster, som vovede sig ind i disse oppositionelle Møder. I Hammelev boede flere Medlemmer af Stænderforsamlingen. Kaldet blev ledigt ved Pastor Hansens (Katolik) Forflyttelse til Fjelstrup. Sognets Beboere ansøgte Kongen om at kalde mig til deres Præst. Min Ven P. Rørdam, som ikke vidste dette, benyttede sin Indflydelse hos Kongen til Gunst for en indfødt Slesviger, Müller. Han fik Hammelev, aflagde sin danske Maske og viste sig som ægte Hjemmetysker.

Jeg følte mig efterhaanden saa dybt indviklet i det nationale Liv, at Aandslivet trængtes svært tilbage, om det end svagt vedblev at holde sig. Kærlighed til det himmelske Fædreland lader sig jo nok forene med Kærlighed til det jordiske, ja, kan næppe bestaa uden denne. Dog falder det vanskeligt i saa stærkt bevægede Tider at tilvejebringe den rette Harmoni mellem begge. Jeg tænkte paa at trække mig ud af disse Forhold og komme i Ro, søgte et Par Embeder i Kongeriget, som jeg ikke fik. Derimod lod jeg mig af min Ven Propr. Nielsen og hans elskværdige Hustru Henriette, f. Meyer, paa Endrupholm bevæge til at fordybe mig yderligere i den nationale Kamp. Hendes Fader, Hovedpræsten Meyer i Ullerup, var død. Jeg blev kaldet til hans Eftermand Septbr. 1847. Et Præ-

stekonvent holdtes uden Forargelse i Roager Kro af L. Chr. Müller, P. G. Koch i Vodder, Hagen i Medolden og mig. Som Grundtvigianere udgjorde vi 4 en lille særskilt Kreds. Da Müller og Koch forflyttedes, den første til Seminariet i Snedsted, den anden til Falster, holdt disse Sammenkomster op. Blandt andet forfattede vi et Andragende til Stænderforsamlingen i Viborg om Religionsfrihed. Biskoppen lovede at indbringe det, talte ogsaa med Formanden derom. Denne var af den uforgribelige Mening, at Forsamlingen ikke var moden til at behandle Sagen. Saa indskrænkede Bispen sig til blot at fremlægge Forslaget til behageligt Gennemsyn. Skade, at min Afskrift brændte 1869 i Kirkehelsinge, thi det var vist første Gang, denne Sag blev ført frem i Danmark. Koch havde sat det i Stil. Efter nogle Timers Discussion om kirkelige Spørgsmaal, spiste vi Kalvesteg og drak et Par Flasker Rødvin, tog saa tidlig hjem. Kroer var i den Egn og paa den Tid anstændige Herberger, hvor der ikke taaltes Svir eller støjende Gæster. Vi var desuden i et særegent Værelse skilte fra Skænkestuen. Grunden til Valget af Samlingspladsen var at undgaa Afmeldelser og Udsættelser, som foranledigedes ved Sygdom, Barselseng og andre huslige Hindringer.

Pastor Høhne i Roager var en løjerlig Mand. Ugift levede han sammen med sin Broder, forhv. Grosserer, og sin Husbestyrerinde Jfr. Lindberg, Søster til den kendte J. Chr. Lindberg og Sognefoged Lindberg i Jernved. Faderen var død som Kapellan ved Domkirken i Ribe og Sognepræst til Seem. Man blev modtaget med Gæstfrihed i Præstegaarden; han bød ved Afskeden en Erkendtlighedsgave, f. Eks. en Skp. tidligmodne Kartoffler til Lægning i Haven, nogle gode Æbler eller lignende. Men ud vilde han ikke. Han havde kun et Par Bukser, revnede i Sædet. De kunde bruges hjemme om Søgnedage i Skjul

af Frakken og om Søndagen under Præstekjolen, men ikke ude i Besøg — altsaa paa Genbesøg indlod han sig ikke. Een Gang gav han dog Møde i V. Vedsted, hvor hans Fader havde været Præst samtidig med Præsten Ewald i Hvidding (Digterens Broder, død 104 Aar gl. i Kristiansfelt). Han fortalte om, men beklagede sig ikke over den avneblandede Tiende, Bønderne leverede ham; thi sagde han — i mine Prædikener er der jo ikke rent Korn uden Avner. I ti Aar var han Præst i Grønland. Hvorfor søgte De did? Jeg fortjente at faa Pisk, fordi jeg tog derop, og mange flere, fordi jeg tog derfra, da jeg var bleven nogenlunde i Stand til at virke til Gavn. Sammenhængen var efter Forlydende den: En Pige, han elskede, giftede sig med en anden. Saa drog han, skønt cand. theol. med Laud, til Grønland. Ved sin Hjemkomst fandt han sin elskede med adskillige Børn i trængende Omstændigheder i Tønder som Enke. Saa delte han det lille Embedes Indtægter med hende, men ægtede hende ikke. Engang Gottlieb og jeg slog os sammen for at besøge Præsten Schøler i Vodder og saa ind til Høhne paa Vejen, sad Familien ved Morgenmaaltidet, som for Præsten bestod af Øllebrød, for Grosserereren The og for Husholder-sken Kaffe. Schøler var kommen til Vodder efter Koch og var saaledes Mellemand mellem denne og Boesen. Da vi holdt for Døren i Vodder Præstegaard, var Schøler ikke til Stede. Lidt efter kom han i Træsko fra Svinestien, satte Træskoene i Forstuen, blev jublende glad over vort Besøg, saa glad, at han snappede os hver under en Arm og dansede rundt med os i Stuen, saa vi ikke kunde faa Fødderne til Gulvet. Han var meget stærk. Et Læs Sæd kom fra Marken. To Karle magtede ikke at vælte Læsset til Indforkning gennem Ladedøren. Han gik ud, satte Ryggen til og væltede det alene. Om Aftenen holdt han et Foredrag om det skammelige i, at Tyskerne kunde købe Herregaarde i Jylland og plage danske Bønder. Han fik

Bærsærkegang, jog mig hen i en Krog, truede mig med knyttede Næver, som om jeg var en tysk Proprietær og Bondeplager. Jeg var ikke fri for Angst. Endelig efter vel 3 Timers Foredrag sank han mat om paa en Stol. — Aah Kone! Lad os faa en Bolle Punsch. Snart efter indfandt hun sig med en dampende Terrin. Den var fyldt med Kirsebærsuppe. Han nød og bød ingen Spiritus. Ved Afskeden forærede han mig en 4 Ugers Gris. Nogen Tid efter skrev han til mig, at han ønskede mig til Skriftefader og at modtage Nadverens Sakrament af min Haand, dog kun, hvis jeg følte mig særlig kaldet dertil. Jeg svarede, at jeg ikke fornåm noget særligt Kald, men skulde gerne møde til Forretningen, naar han vilde bestemme en Dag. Der kom aldrig nogen Anmodning. Han blev temmelig hurtig befordret til Stadil-Madum ved Ringkøbing.

Aarlig forlangtes en nøjagtig Fortegnelse over Skattepligtige til Kopskat. Det var bleven Skik at angive »det sædvanlige Antal,« hvorunder ikke indbefattedes Smaafolk med flere Børn. Amtsforvalteren i Haderslev kendte dette og fordrede heller ikke, at Skatten skulde ydes af alle, kun, at Præsten attesterede, at alle var medtagne. Schøler protesterede, taledes sin Sag for Kongen og blev virkelig fritaget ved Befordring til Nørre Jylland. Vi kaldte ham Idéraad. Han havde lagt en Plan til Reformation af Kopternes Kristendom. Under Vacancetjeneste prædikede han henvend 3 Timer i Skærbæk om Napoleon den Stores Indvirkning paa Stater og Kirker. Saa fortalte en af Kirkegængerne. Flor, som en Tid forestod Højskolen i Rødding, lod sin Søn forberede til Konfirmation af Schøler. Jeg var til Stede ved Konfirmationen, der foretoges for den unge Flor alene paa en Onsdag i Fasten. Paa Prædiken havde Schøler ikke forberedt sig. Man burde have Tillid til Aanden, mente han. Men den Dag besøgte Aanden ham ikke. Han snød Næsen de hundrede

Gange, tog Tilløb, standsede, pauserede, hostede. Lige-meget hjalp det. Derefter underholdt han sig paa Kirkegulvet med Konfirmanden. Samtalen vilde heller ikke rigtig gaa. Jeg foretog til sidst Messen og Altertjenesten.

L. Chr. Müller holdt Konfirmand-Undervisning i hans Hjem i Ribe. Deri var en Livlighed og Veltalenhed, som bragte Børnene til at spærre Øjne og Øren op, som var de bange for at gaa Glip af et Ord. I Helligaands Kirke har jeg hørt ham prædike engang efter Enkedronningens Ønske, udtalt en Aften, han var til Fest hos hende. Ogsaa i Snedsted hørte jeg ham engang prædike over Teksten: »Den utro Husholder.« Han var i Besiddelse af en uforlignelig Svada og Eksempler af Historie, Kirkehistorie, Bibel og det daglige Liv stod ham altid til Raadighed. Som Forstudie noterede han nogle Momenter. Resten strømmede frem af den indre Kilde, ligesom af sig selv. Pengene kom derimod ikke saaledes ind. Hans Indtægter vilde ikke slaa til. Han meddelte mig med Taarer, at Gæld virkede Løgn og var af Djævelen. Han beroligede Rykkerne med Forsikring om at betale, naar han fik sin Tiende, Højtidsoffer o. s. v., og vidste dog, at det ogsaa til den Tid vilde være umuligt. Nogle Venner havde før friet ham ud af Kreditorernes Plager. Saa var han bleven glad som et Barn, men ogsaa letsindig som et Barn gjort Gæld paany. Ham skyldte jeg Besøg af flere interessante Personligheder. Enten lod han mig vide, de var at træffe i Ribe, eller han førte dem ud til mig, f. Eks. Zeuthen, Birkedal, P. Chr. Kierkegaard, L. N. Bojsen m. fl. Zeuthen og L. Chr. Müller blev saa hæftige i en Ordveksel om Daabspagten, at de knyttede Næverne og raabte højt, blev dog snart forsonet. Müller foreslog engang et Bad i Vesterhavet, da han havde ført Kierkegaard og Birkedal til V. Vedsted. Birkedal greb Tanken og vilde gerne tage Del. Kierkegaard og jeg fulgte med. Det var Ebbetid. Jeg til-

bød at vogte Klæderne. Kierkegaard vilde blive i Land. De to badende løb ud, nærmest Land naaede Vandet til Anklerne, længere ude dækkede det næppe Fodbladene, endnu fjernere saa det ud som en stor Spyttebakke isprængt med Udkrads af en Kæmpe-Tobakspibe. De maatte omsider vende tilbage med uforrettet Sag. En Dag gik Müller og jeg med Fr. Hammerik fra V. Vedsted over Engene til Ribe. Talen faldt paa vore Oplevelser, hvorledes enhver af os havde faaet Syn og Sans for Kristendom. Hammerik var naaet til Tro gennem sin Skønheds-sans ad æstetisk Vej (det samme var Tilfældet med min Svoger, Kunstmaler Chr. Købke). Müller havde fundet Bibelen klar og forstaaelig, alle Rationalismens Fortolknin-ger taabelige og uforstaaelige. Jeg havde fundet Vejen til Evangeliet gennem Bestræbelsen for at opfylde Loven. Under dette Arbejde var jeg bleven fattig, hjælpeløs, anfægtet, fortvivlet, indtil Engelen med lydelig Røst havde tilraabt mig: »Vær frimodig, min Søn, dine Synder er dig forladte.« Da væltede pludselig Stenen fra Hjertegraven, og et nyt Menneske opstod. Siden har jeg ofte tænkt paa den Oplysning, jeg fik af Samtalen. Gud fører hvert Men-neske til sig ad den Vej, der passer bedst for hans Natur og Opdragelse. At L. Chr. Müller antydede Forstands-vejen, undrede mig ikke. Han saa Guds Nærværelse over-alt, endog i en Metalplade som den sammenholdende Kraft. Hvor meget lettere da i de bibelske Beretninger.

Med Biskop Tage Müller havde jeg et Par ubehagelige Sammenstød. Han mistede en Datter ved Døden. Jeg var til Stede ved Begravelsen. Bispen udtalte: Jeg ved ikke, om den afdøde kan høre, hvad jeg siger. Dog antager jeg, det muligt er saaledes. Jeg henvender derfor nogle Ord til dig, min elskede Datter o. s. v. Dette opfattedes af nogle som Tvivl paa Sjælens Udødelighed. Noget efter traf jeg Lægen Aagaard. Han sagde: »Bispen har i disse

Dage standset Folk paa Gaden og udtalt sin Trøstesløshed over Datterens Død. Paa Prædikestolen forkynder Præsterne os Troens Kraft til at formilde alle Sorger. Hvor er deres egen Tro da henne?« Jeg besøgte min Ven, Physikus Kjær: »Kan De ikke faa Bispen gjort opmærksom paa den Forargelse, han giver ved Omtale af sin Sorg. Gamle Müller i Gram har jeg talt til om Sagen. Han er dog nu for svag til at rejse ud.« Jeg lovede at forsøge. Om Aftenen gik jeg til Bispegaarden. Med Bispinden og de to Døtre samtalede jeg om Sorg og Død og Evangeliets Trøst for de troende. Bispen gik op og ned ad Gulvet forbi os, som stod samtalende i en hyggelig Krog af den store Dagligstue. Pludselig stillede han sig foran os med de Ord: »De, som taler højest om Tro, har ofte mindst af den.« Nu havde jeg ham, hvor jeg vilde, fulgte ham paa Vandringen, bad ham være frimodig. Det var han ikke, kunde og burde ikke være det, mens en Kærlighedssorg nedbøjede hans Sind. »Jo,« svarede jeg, »Vorherre vil sikkert mildne Sorgen og løfte Dem over den, naar De betænker, han har sat Dem til at trøste et helt Stift med den Trøst, han giver Dem.« — »Og det maa jeg høre af en Præst i det mig allernaadigst betroede Stift,« blev han ved at gentage, mens jeg atter fjernede mig til Damerne, og han fortsatte sin Vandring. Da jeg saa anbefalede mig for at gaa, bad han mig indstændig om at blive. Vi drak The, talede om andre Ting, og jeg forlod Huset med den Overbevisning at have hjulpet ham paa ret Vej uden at have paadraget mig hans Uvenskab. Han var en grundærlig, samvittighedsfuld og troende Mand.

Den anden Konflikt fandt Sted Natten mellem 30. Sept. og 1. Okt. 1845. Biskop Tage Müller havde meldt Visitats d. 30. Sept. 1845, kom ogsaa Aftenen før fra Pastor Ørbech, lidt hypokondrisk og træt af Ørbechs Udtalelser om den tridentinske Kirkeforsamlings Forhandlinger. Om

Formiddagen visiteredes V. Vedsted Skole, om Eftermiddagen i Sønderfardrup. Sidste Sted løb Bispen rask op imellem de to Rader Skoleborde, Pigernes og Drengenes. Mellemrummet var knapt oppe ved Katederet. Uforsigtig stødte han sig paa Hjørnet af det øverste Bord. En Bebrejdelse fulgte til Skoleforstanderne for uhensigtsmæssig Forarbejdelse af Bordene. Fortegnelsen over Børnene oplæstes. En Dreng manglede. Han kommer straks, svarer Læreren. »Hvoraf ved De det?« »Jeg sendte ham et Ærinde i Byen.« »Saa De bruger Børnene til Byærinder og det paa en Visitatsdag.« Hr. Bøtke taug. Nu begyndte Eksaminationen i en temmelig barsk Tone. »Kun Drengene paa første Bænk maa svare paa Spørgsmaalet!« De gav sig til at græde. »Hvad skal det betyde? Jeg gør mig jo Umage for at tale kærligt til eder!« Denne Erklæring hjalp ikke. Forstemningen smittede fra Bispen til Børnene. Hele Prøven faldt uheldig ud. Bagefter fortalte Bøtke mig, at han før Bispens Ankomst havde spurgt Degnen Petersen, om Bispen havde nydt nogen Forfriskning i V. Vedsted Skole om Formiddagen? »Ja, et lille Glas Vin.« Straks havde han saa ladet en Dreng hente en Flaske Vin. Ved Hjemkørselen sagde Bispen: »De har anbefalet denne Lærer. Jeg fandt hans Skole maadelig.« »Det var Deres Højærværdigheds Skyld. Deres daarlige Humør forplantede sig til Børnene, Forstanderne, Læreren og mig.« I Præstegaarden greb han Ribe Avis, lod som han læste, men læste ikke endda. Pludselig udbrød han: »Jeg mærker, man skal ydmyges af de unge, naar man er bleven gammel.« Jeg taug. Han gik tidlig til Sengs. Det var mig ikke muligt at tænke paa min Prædiken til næste Dag. Jeg hørte et Tordenbrag, gik uden for paa Gaden. Luften var kold og klar. Nogle Bymænd saa en funkende Stjerne over Kirkespiret. Den blev større. Lynet havde ramt Jernstangen med Hanen, og Ilden ædt sig ind i Bjælken, hvorpaa den var fæstet. En Spand Vand var

tilstrækkelig til Slukning. Men hvorledes komme derop? Ilden trængte ind i Taarnets Bjælkeværk. Jeg gik til Bispens Soveværelse, hvis Vindue vendte mod Kirkegaarden. »Ønsker Deres Højærværdighed at staa op i Tordenvejrr.« »Nej, jeg giver mig Gud i Vold og forbliver i min Seng.« »Ja, men Kirketaarnet brænder.« Saa jamrede han sig over Kirkens Brand, klædte sig paa og kom ind. Imidlertid havde Sognefolk samlet sig. Nogle ryddede Prædikestol og Kirkestole ud af Kirken, tildels i Stumper og Stykker. Andre bragte Lagener op paa Præstegaardens Straatag. Andre hentede Vand for at holde Lagenerne vaade. Gnisternerne fra det brændende Taarn faldt som en Haglbyge over Præstegaarden. I Stuerne gik det løs med Udbæring af Møbler i Haven og paa Toften. Bispen hjalp til. Jeg saa ham f. Eks. rykke Gardiner ned, selvanden med en Bonde bære et Bord ud. Carl, som just fyldte eet Aar, og de større Børn blev i deres Senge baaren over i Sognefoged Peder Davidsens Gaard. Der havnede omsider Bispen og jeg henimod Morgenstunden, og Kl. 9 fik vi ham befordret til Ribe. Af Visitats i Kirken blev der intet. Om Formiddagen kom nogle Gæster. De fik nøjes med koldt Køkken og Drikkevarer. Kun Præsten i Rejsby, Hr. Vinding, som mødte silde og sulten, var kendelig vred over at gaa Glip af Bispegildet. Han havde hverken set eller hørt om Ildebrand, skønt han kun boede een Mil fra V. Vedsted. Det havde regnet om Natten, og Conradine saa med Forbavselse, at hendes Gryde med Suppe, halvfuld ved Udflytningen i Haven, fandtes helfuld om Morgen. Halvstegte Ænder og andre Fødevarer blev bjærget af forskellige, som om Dagen leverede dem tilbage. Kirken var slet ikke angreben af Ild, kun Taarnet nedbrændt. Jens Vedsted raadede mig at søge Erstatning for beskadiget Gods. Det gjorde jeg dog ikke, taknemmelig over at være sluppen saa let. Saa lidt Begreb havde jeg om Forretningsliv. Saa vidt jeg mindes, tog jeg ogsaa selv

Tabet af den Jord, der af Præstegaardens Areal udlagdes til Skolen ved Sønderfardrup. Se, det var nu om min anden Konflikt med Bispen og om Ildebranden. En tredje kunde tilføjes i Anledning af mit Vinterophold paa Mandø og den for tidlige Konfirmation af Børnene der. Jeg havde jo foretaget den uden ansøgt og erholdt Tilladelse af Bispen, en saadan var paa Grund af Forholdene umulig. Men jeg maatte modtage den uundgaaelige Irettesættelse for Mangel paa pligtmæssig anordnet Fremgangsmaade. Pillen blev da forsødet med en smigrende Anerkendelse af min frivillige og overordentlige Opofrelse for den forladte Mandø-Menighed.

I Januar 1848 flyttede jeg til Ullerup i Sundeved og meldte mig hos Provst Jensen i Sønderborg. Senere hentedede jeg et Læs Flyttegods, men det blev en besværlig Rejse. I Gaansager forfejlede jeg Sporet, kom ind paa en Mosevej. Tørvegrave standsede os. Maanen lyste, nogle Buske forekom os at være Huse. Vi spændte Hestene fra for at naa dem ridende. Hestene plumpede i Tørvegraven, vi maatte af og trække hver sin. Langt om længe naaede vi Lindved Skov, og nu kendte jeg Vejen til Arrild, hvor vi silde om Aftenen havnede i Pastor Ørbechs gæstfrie Hus. Han beordrede straks sin Forpagter og Søn til at ride uden om Mosen med et Par friske Heste og bringe Vognen til Præstegaarden, hvad der ogsaa skete i Løbet af et Par Timer. — Imidlertid underholdt Ørbech mig med en Beretning om, hvorledes han var bleven en Pind til Biskop Kofoeds Ligkiste, idet han til Kancelliet i sin Tid havde indberettet, hvorlunde Kofoed havde sat Ild paa sin Præstegaard i Præstkær, havde begaaet Hor og Mord og andet mere. Da Beretningen sendtes til Kofoeds Erklæring, lagde han sig til Sengs og døde nogle Uger efter. Denne gode Gerning haabede han, Vorherre vilde tage som Sonoffer for adskillige Synder, som nu den, at han for sin Families Skyld forblev i et kættersk Samfunds Embede,

skønt i Hjertet for Gud var Katolik og Jesuit. Forfrisket af en god Søvn og Frokost rejste jeg videre næste Formiddag, men kunde ikke slippe for at medtage et Bind af Luthers samlede Værker, hvori Joh. Ecks Gendrivelse af Luthers uhjemlede Paastande fandtes. Jeg fik snart andet at gøre end studere Ecks Foredrag og sendte ved Lejlighed Bogen ulæst tilbage. Ørbech saa jeg aldrig mere. Han havde i sin Tid staaet fast mod den omsiggribende Rationalisme, ligesom Thurah og Grundtvig. Siden var han bleven katholsk. »Finder De det ikke betænkeligt at udtale Dem for mig, mulig ogsaa for andre, om Deres katholske Tro?« »Nej,« svarede han, »jeg gør det aldrig i Vidners Overværelse.« Gæstfri og velvillig var denne mærkelige Mand. Konen rystede dog stille paa Hovedet, da han ytrede: »For Gud er hun min Concubine, thi en katholsk Præst tør ikke have en ægteviet Hustru.«

Cand. theol. Thurah var dengang Løjtnant. Han besøgte os i Ullerup. Om Præsten Nissen i Kajnæs, hvor han havde ligget indkvarteret, fortalte han mærkelige Ting. Han oplæste sin Faders Prædikener. Dem kunde Menigheden udenad. Kirkefolket samledes om Søndagen i Præstegaarden, beværtedes med Øl og Brændevin og fulgtes saa med Præsten til Kirke. Ugift var han og havde til Husholderske en Arbejdsmands Kone fra Sønderborg. Manden huggede Brænde, bar Vand og forrettede anden Tjeneste paa Gaarden, men fik sin Mad i Folkestuen. Præsten laante Penge, hvor Penge var at faa. Med Betalingen gik det, som det bedst kunde. Senere har jeg hørt Nissen prædike i Vacance i Dybbøl, da Karstensen var bleven Provst efter Steffensens Død og befordret til Broager. Nissen havde taget fejl og medbragt Heftet for 3. S. eft. Trin., skønt det var 4. Et Blad manglede desuden. Det generede ham slet ikke.

Saa vidt Pastor N. L. Feilbergs Optegnelser.
